

uitlating in het Onderwijsverslag 1965: "Wie aan het eind van een schooljaar eens onderzoekt wat nu werkelijk aan schriftelijke taalexpressie is gedaan, komt meestal teleurgesteld uit".

De vraag voor ons blijft: Wordt de 20% wel steeds gehaald?

We zijn er ons van bewust, dat de vraag der redactie met déze becijfering niet is beantwoord. We hebben uiteengezet waarom wij momenteel een exact antwoord onmogelijk achten. We zijn ons er ook van bewust dat bovenstaande becijfering eenmanswerk is. We publiceren onze berekeningen echter, omdat wetenschappelijk onderzoek naar deze voor het moedertaalonderwijs fundamentele kwestie tot dusver is uitgebleven.

M-FABELS

A.B. Boender

Inleiding

Tijdens de vorige cursus heb ik in de tweede klas van de middelbare meisjesschool van de Openbare scholengemeenschap "Professor Casimir" te Vlaardingen een aantal lessen besteed aan de fabel en ander moraliserend werk. Een tastbaar resultaat hiervan is een door de leerlingen vervaardigd fabelboekje: M-fabels*. Dit experiment wordt beschreven in het hierna volgende artikel. Na informatie over doelstellingen, gevolgde methode en didactische motivering volgt een uitgebreid werkschema.

Doelstelling

De uitgave van het fabelboekje was geen doel, maar middel. Als uitgave wel het voornaamste doel was geweest, zou het experiment, pedagogisch en didactisch gezien, m.i. bij voorbaat waardeloos geweest zijn. Ik rekende er wel op, en naar bleek terecht, dat het uitgeven van zelf vervaardigde en geïllustreerde fabels de leerlingen een belangrijke werkmotivatie zou geven.

Mij bepalend tot datgene waarvan het resultaat min of meer meetbaar is, noem ik als doelstellingen van genoemde fabellessen en -uitgave:

1. de leerlingen door zelfstandig onderzoek en creatief bezig zijn te brengen tot inzicht of althans besef van het wezen - vorm en inhoud - van een literaire tekst in het algemeen en van de fabel in het bijzonder;
2. het bevorderen van de schriftelijke en mondelinge taalvaardigheid, zowel productief als receptief.

Methode

Onze inspirator is Ulshöfer **); met hem volgden we de inductieve methode bij onze ontdekkingstocht naar het wezen van de fabel: wij kwamen van een (bijzondere) gebeurtenis tot de (algemene) fabel. Aan hem ontleenden we het beginsel van het afwisselend lezen en schrijven, spreken en horen. Aan het experiment

*) M-fabels, geschreven, geïllustreerd, ingeleid en uitgegeven door leerlingen van klas m2a. Vlaardingen, 1969.

**) Ulshöfer, R., Methodik des Deutschunterrichts I. Stuttgart 1967³, p. 27, 222 - 238.

hebben we in totaal tien lesuren Nederlands besteed (waarvan de eerste vijf achtereenvolgend) en drie tekenlessen.

Motivering

- a. van de doelstelling. Wegens de betrekkelijk eenvoudige structuur en strekking van de door ons onderzochte en gemaakte fabels leek het mij juist, hiermee het onderzoek naar vorm en inhoud van literaire genres te beginnen.
- b. van de methode. Door het toepassen van de inductieve methode kon ik aansluiten bij de ervaringswereld van de leerlingen. Van de traditionele methode waarbij men zich beperkt tot het leren en interpreteren van de fabels is afgeweken. Vaak weten we niet in hoeverre een kind een literaire tekst begrijpt. Het kan de tekst dikwijls wel navertellen en losse details daarin verklaren, deze laatste kan het echter niet uitleggen binnen het verband van de tekst. Als kinderen aangespoord worden zelf literaire teksten te maken naar een gegeven voorbeeld, komt men tot het inzicht - aldus Ulshöfer **) -, dat hun intuïtief begrip verder reikt dan hun vermogen het begrepen rationeel te verklaren.

Werkschema Eerste fase

- I Verhaal De docent vertelt een verhaal met een moraliserend slot, waarin twee hoofdpersonen voorkomen met sterk uiteenlopende karaktertrekken en andere kenmerken; de leerlingen maken aantekeningen in hun werkschrift.
- II Karakteristiek van de hoofdpersonen. De karaktertrekken en andere eigenschappen van de hoofdpersonen worden bepaald.
Opdracht 1: Bepaal de belangrijkste eigenschappen van de hoofdpersonen (in een zin weergeven).
Opdracht 2: Verzin een goede titel voor het verhaal.
- III Veralgemening en verkorting van het verhaal Binnen het kader van het verhaal, met afzien van het persoonlijke, verkort men het verhaal (alleen de spannende hoogtepunten - duidelijke tegenstellingen - directe rede - van het persoonlijke naar het typische); van het verhaal is een fabel gemaakt.
- IV Schema van de handeling De zo verkregen fabel wordt gereduceerd tot een schema.
- V Fabel We lezen een authentieke fabel, b.v. De muis en de kikvors.
Opdracht 3: Geef een karakteristiek van de hoofdpersonen.
Opdracht 4: Geef het schema van de handeling (1 muis vraagt kikker om hulp; 2 deze verdrinkt de muis; 3 komt zelf ook om, door toedoen van een derde).
Opdracht 5: Vergelijk de afloop van deze fabel met die van de in 3 gemaakte fabel.

Opdracht 6: Ga na hoe de fabel onder had kunnen aflopen {1 kikker verdrinkt de muis, er volgt geen straf; 2 kikker brengt muis in levensgevaar, geraakt zelf in nood, wordt gered door de muis}. Aan welk schema geef je de voorkeur?

Opdracht 7: Verzin titels voor parallel-fabels (niet alleen dieren als hoofd-persoon!).

Opdracht 8: Maak een parallel-fabel naar een van de gegeven schema's. Deze fabels worden in de volgende les voorgelezen en beoordeeld door de klas.

VI Fabels Hierna lezen we andere fabels, in ons geval vier versies van De wolf en het lam *) - uit Esopet, Jean de la Fontaine, De Schoolmeester, Jan Prins.

Herhaling van de activiteiten genoemd onder V.3.4 en 6. De moraal wordt geformuleerd. We vergelijken de vier versies naar taalgebruik, stemming en tijd van ontstaan (overzicht).

VII Historie De leerlingen krijgen nu informatie omtrent de geschiedenis van het genre, de Esopet - waaruitwe fabels voorlezen - en de etymologie van het woord 'fabel'.

VIII Kenmerken en definitie Hierna proberen we te komen tot een beschrijving van de kenmerken (vaak antithetische opbouw; de handeling begint meteen dramatisch; slot is een lichamelijke/morele overwinning/nederlaag; alleen hoogtepunten vermeld; exemplarisch). Aan de hand hiervan proberen de leerlingen tot een zo volledig mogelijke, doch hanteerbare definitie van de fabel te komen.

Werkschema Tweede fase

De tweede fase van ons werk is gewijd aan een verwant genre: de parabel.

In twee opeenvolgende lessen lezen wij Multatuli's Japanse steenhouwer, onderzoeken we hiervan de vorm en de inhoud en bespeuren we overeenkomsten en verschillen met de fabel (overeenkomsten: moraal; gefantaseerd; kort - verschillen: in niveau van de moraal; taalgebruik en hoofdpersonen).

De bijbels aandoende taal brengt ons bij de gelijkenissen uit het Nieuwe Testament. Enkele hiervan worden voorgelezen en naverteld. De leerlingen krijgen tenslotte de opdracht een eigentijdse parabel te schrijven met de structuur van een der bijbelse gelijkenissen.

Werkschema Derde fase

Activiteiten rechtstreeks betrekking hebbend op het uitgeven van een fabelboek door de leerlingen.

Voorbereidende werkzaamheden door de docent: contact opnemen met de tekenleraar, de schoolleiding (i.v.m. de kosten) en de conciërge (stencilwerk).

*) Rijpma, E. en F.G. Schuringa, Nieuwe stijloefeningen II. Herzien door J. van der Schaar. Groningen 1964²⁵, p. 77 - 80.

De opdracht tot het schrijven van een fabel kan nu worden gegeven. We sporen de leerlingen aan de inductieve weg te bewandelen. Ook wanneer zij uitgaan van een bepaalde moraal (spreekwoord!), moet gewezen worden op het belang van het maken van een duidelijke karakteristiek en een schema van de handeling, voordat men aan het schrijven van de tekst zelf begint. Aanwijzingen voor de lengte: één bladzijde uit het schrift. (om een goede bladspiegel te verkrijgen bij het gebruik van kwarto-formaat). Vultooide fabels worden door de docent gecorrigeerd; taal- en structuurfouten met de schrijfster besproken. Het blijkt, dat veel fabels meermalen geretourneerd moeten worden voor zij het "nihil obstat" verkrijgen. Ten slotte worden ze in de klas voorgelezen - en dan soms afgekeurd - en vervolgens op stencil gebracht.

Van elke tekst zijn steeds tachtig afdrukken nodig als de definitieve oplage van het boekje 30 tot 35 exemplaren moet bedragen. Men laat de leerlingen de 55 beste afdrukken uitzoeken, de minder geslaagde worden voor werkboekjes gebruikt die meteen worden samengesteld.

Hierna onderzoeken we alle fabels naar vorm en inhoud. Het resultaat van dit onderzoek en paragrafen over structuur en inhoud van fabels in het algemeen, de historie van het genre, fabel en parabel, zijn in de inleiding opgenomen (samenvattingen door de leerlingen).

Op de verso-zijde (links) wordt steeds een tekening op de recto-zijde (rechts) de bijbehorende fabel afgedrukt (denk om marges links en rechts). Bij de tweede stencilronde (de illustraties) moet men met groter afval rekening houden dan bij de eerste. De inleiding is met arabische cijfers gepagineerd (gemakkelijk te veranderen), de fabels met romeinse cijfers; de auteurs zijn alfabetisch gerangschikt.

Nu resten nog het schrijven van een voorwoord (door docent), het samenstellen van een inhoudsopgave het ontwerpen en realiseren van de omslag *) en titelpagina (gestencil). De laatste werkzaamheden worden verricht op een vrije ochtend of middag.

Na informatie volgt de formatie van werkgroepen: een selectie- en verzamelgroep - principe van de lopende band, maar dan omgekeerd -, een controlegroep, een afwerkgroep en een boodschappengroep. Dan wordt tot aller genoegen de laatste hand aan de boekjes gelegd: hun eerste boek komt uit!

Het bovenstaande beoogt collega's praktische informatie te verschaffen en naar ik hoop, zal het tot navolging in allerlei variaties leiden. Het is alleszins de moeite waard.

*) lichtgroene kwartovellen, in de eindfase vast te nieten, rug van donkergroen zelfklevend Tesaband (breed drie cm).